halkın dostları

AYLIK DEVRİMCİ
SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ
3 LİRA

17

halkın dostları

AYLIK DEVRİMCİ
SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

AYLIK DERGİ
YIL 2
AĞUSTOS 1971
SAYI 17

NİHAT BEHRAM	2	«DEVRİMCİ SANAT» SLOGANI
İSMET ÖZEL	4	SEVGİLİME İFTİRA
NEKRASOV	6	ŞİİRLER
TAN ORAL	10	KARİKATÜR
MIRIAM GLUCKSMAN	11	LUCIEN GOLDMAN HÜMANİST Mİ, MARXİST Mİ
	26	LUKACS İÇİN
ASKER	29	DESEN
BERTOLT BRECHT	30	KÜLTÜRÜN SAVUNULMASI İÇİN
	32	HALKIN DOSTLARI'NDAN

Kurucuları: Ataol Behramoğlu, İsmet Özel. Sahibi: İsmet Özel. Yazı İşleri Sorumlusu: Nihat Behramoğlu. Teknik Sorumlu: F. Erkman. Yönetim Yeri: Başmuhasip sok. Tan ap. D: 1 Cağaloğlu, İstanbul. Yazışma ve Havale Adresi: P.K. 893 İstanbul. Abonesi: Yıllık 30 lira. Avrupa ve Ortadoğu 55, Öteki Ülkeler 105 lira. Dizgi-Baskı: Yelken Basımevi.

NİHAT BEHRAM

«devrimci sanat» sloganı

Marksizm, hayatı bütün boyutlarıyla kavrayan bir dünya görüşüdür diyorsak, bu, hayatın yalnız bazı boyutlarıyla düşünülünce ele gelmeyeceği demektir. Amaç, hayatın kavranmasıdır. Onu kavrayış, zaten insanın içine militanca bir enerji yığacaktır.

Marksizm «kültür aşamasından geçmeyen kişinin, politik aşamada bir varlık olamayacağını» söylüyor. Kısaca : hayatı kavrayabilmek, kavrarken ona militan bir enerjiyle katılabilmek kültür aşamasını zorunlu kılmaktadır.

Sonucu politik mücadele saptayacaktır. Ne var ki politik mücadeledeki başarı, mücadelenin genel anlamını kavramaya bağlı. Devrimci kültürün önemi burada ortaya çıkıyor.

Devrimci kültür bir bütündür. Nasıl ki felsefi ağırlığı, politik ağırlığından ayrı - bağımsız - düşünülemezse, felsefi ve politik ağırlığı da, sanatsal ağırlığından ayrı düşünülemez.

Devrimci sanat, bir beyne hayatı kavramanın imkânlarını getirir. Yaratıcı oluşuyla insan beyninin ufkunu genişletir.

Devrimci sanatın kaynaklarından beslenmeyen bir militanın namuslu olmasından başka bir zenginliği yoktur. Mekanik, ezberci, başarısız kalacaktır.

Sekter bir beynin kalıpları yaşantı içinde kırılmaya tutsaktır.

«Sanata vaktimiz yok» diyen, ya da devrimci sanatın, devrimci kültürdeki önemini yadsıyan kişi, bu bağnaz (marksizmi dar kalıplar içinde alan) düşüncesiyle, devrimcilik adına devrimci mücadeleye zararlı olacaktır.

Devrimci kültür, devrimci mücadeleden ayrı düşünülemeyeceği gibi, devrimci mücadele de devrimci kültürden ayrı düşünülemez. Devrimci sanat sosyalizmin kurulmasına dek verilecek mücadelenin bağrında yeşerir. Zaferle birlikte sosyalist yönetime geçiş ve sosyalist sanatın varlığı başlayacaktır. Bu anlayışa boşveren - ya da bir yanıyla alan kişi - daha baştan devrimci mücadeleyle gelişen ve sosyalizm döneminde kurulacak olan kültüre de boş vermektedir. Doğal olarak da temelsiz bir mücadeleye gönül bağlamaktadır.

Devrimci militan kültür sürecinden geçmelidir. Çünkü kitleleri devrimci anlayışla etkileyecek olan devrimci militandır. İşte devrimci sanatın önemli bir özelliği çıkıyor ortaya : kaynaklarından devrimci mi-

litanı beslemek. Sanatın işlevinde genel tanım söz konusu olunca : sanat hayatın devrimci gelişiminde insanlığın bütününe yöneliktir.

Devrimci sanat insanlığın getirdiği kültür zenginliklerinin doruğunda, onlardan yararlanarak gelişmektedir. Devrimci mücadeleler zafere ulaştığında insanlığın kültür birikimi en büyük değeri ve en doğru yorumu kazanacaktır. Devrimci militan böyle bir dönemin eşiğindeki neferdir.

Devrimci sanat mücadelesinin, burjuva kültürünü devrimci bir yorumdan geçirip, altüst edişi yanında, devrimci mücadelenin bağrında sosyalist kültüre temel hazırlayan bir özelliği vardır.

Devrimci sanat devrimci mücadeleden beslenen, devrimci mücadeleyi besleyen sanattır. Mücadeleye katkısı basit bir günlük olay değildir. Ajitasyon ve propaganda aracı olarak değerlendirilemez. Kitlelerden önce onların devrimci birikimine gönül verenlere yöneliktir. Oysa kitlelere uyduruk bir sanatla propaganda değil, devrimci sanatın propagandasını yapmanın, onu bir slogan olarak taşımanın yararı sonsuzdur. Devrimci mücadele geliştikçe, sanat da kitlelerden yankısını bulacaktır. Devrimci sanat, devrimci anlayışı, yaşayan canlı kaynaklarından, yaratıcı insan beyninin imkânlarından besletir. Popülist heyecanlanma ve boşalmaya da (!) bir araç değildir. Bu anlayışa itibar etmez.

Devrimci sanatın bağımlı olduğu şey hayatın kendisidir. Günlük politik davranış ölçüleri değil. Bu nedenle devrimci politikanın belli dönemlerde uygulayacağı - zorunlu - taktikler devrimci sanata ölçü olamaz.

Devrimci sanatın mücadele alanına gerici yoz burjuva anlayışları gibi, devrimcilik adına oynanan sanat oyunları da girer.

Devrimcilik adına ortaya çıkan - sanatın özelliklerinden yoksun - şaklabanlıklar, geniş hesaplamada ele alırsak, devrimci anlayışı tahrip gücünde, burjuva sanat sözcülerinin açık seçik ya da üstü örtülü saldırılarından daha etkindir. Devrimcilik adına oynanan yozluk son tahlilde devrimci mücadelenin özünü zedelemeye yöneliktir. Devrimci sanatçı, gerici anlayışı olduğu gibi, yoz sol kafa ve bu kafanın yoz ürünlerini de yargılamakla yükümlüdür.

Devrimci sanat mücadelesinin alanı genişledikçe (bu anlayış militanlar arasında yaygınlaştıkça) devrimci sanat sloganı bir sanat olayı olarak görülmekten kurtulup, devrimci mücadelenin bir unsuru olarak gerçek anlamını kazanacaktır.

İSMET ÖZEL

sevgilime iftira

Dudaklarından kalkarken boynun kurcalar beni
bir yanımı kara çıbanlara saldılar, ıslak
bir yanım hiç aymamıştır, gümeçlerde saklıdır
ondan ki nefret içinde omzunu okşuyorum
ama şimdi bana gerçekten zor gelen şey
bir grevin çocuklara kazınmış izlerini hatırlamak
sözlerimi etime bastırıyorum
içimde çalılıkları yaran bir postalın tortusu
benim bu sası karanlığa zorla, zorlayarak
tutuşmuş bir gül sıkıştırmak boynumun borcu
yeter ki
sağlam senetler verilmiş sanılırken aşkı karartmak için
sen bir daha beni saçlarınla sıyır
ağdalanmış sevincimi hışırdat, bunu yapabilirsin
çünkü bütün bankalar, silah fabrikaları
hergün bacaklarımıza sırnaşan kara köpük
senin sessiz gururunda homurdanan tufanı
hesabetmiş değil,
bilmemişler hıncımın yaban otlar suladığını
çalakalem sevebilmek elimden gelmiyor
belki evet
onların mühürlerini kımıldatan barut dumanlarını
solumaktan
biraz çopurlanmıştır sesim
senin göğsünü ağartırken yıpranılacak elbet
bakışlar tozlanacak, dolukmuş sofalardan
ezikliğin şehveti yayılınca
taptaze yaşlanmayı da öğrenmem gerekecek
iştedir yalanı seyreltiyor uykusuzluklar
aklımın köşesinden atlılar geçiyor
değil mi ki beni şımartan gökyüzüdür
ve ben o tanyerlerinin sulbünden gelmekteyim
hiçbir dostumu kalebent saymam parmaklıkların ardında
kan değildir dostlarımın çakşırına bulaşan
kan değil, mürekkep lekesi, ben bilirim
çünkü birgün gerçekten kan aktığında

ölüm çiçeklerin yırtıcı dülgerliği sanılacaktır
karaysam şimdi öfkenin payı vardır karalığımda
aşktandır titrediğim eğer ki titriyorsam
sözlerim öcalan ağza misvak, iyice anlaşılsın
bu dağlanmış toprağa süzülen ayaklarımdan
keşke kan olsa,
o zaman
senin çardağına çıkarken
karıştırırken şarapla kendimi sana
varsın gün geçtikçe herşeyde biraz kahır
biraz bakır çalığı olsun lokmamızda
bana soru sor artık
beni kurtarma, konuştur
beni yaz geceleri patlayan sağnaklara bağışla.

nikolay alekseyeviç nekrasov

(1821 — 1878)

19. yüzyıl devrimci Rus demokrat hareketinin seçkin şairi. Çocukluğu orta halli bir derebeyi olan babasının çiftliğinde, doğayla baş başa, köylülerin arasında geçti. 1838 yılında öğrenim görmek için geldiği Petersburg'da ailesiyle bütün ilişkilerini kesti. Hayatı bundan sonra uzun yıllar yoksulluk içinde geçti. Çeşitli işlere girip çıktı. Bu arada gazetelere şiirler, hikâyeler, vodviller yazdı. İlk şiir kitabı 1840'da yayımlandı : **Hayaller ve Sesler.** 1842 - 1843 yıllarında büyük devrimci demokrat Belinski'yle tanışması, Nekrasov'un hayatında bir dönüm nok-

tasıdır. Ondan sonra hayatı boyunca yeteneğini toplumcu bir yönde kullanarak 19. yüzyıl Rusyası'nın en büyük, en etkili toplumcu şairi olarak seçkinleşti. 1847'de İ.İ. Panayev'le birlikte çıkarmaya başladığı ve 1866'da hükümetçe kapatılıncaya kadar yayımını sürdüren **Çağdaş** adlı kültür - edebiyat dergisi, Rus devrimci demokrat hareketinin belli başlı yayın organıydı. Çernişevski ve Dobrolyubov gibi büyük devrimci demokratlar da bu dergiye yazıyorlardı. Bütün bu yıllar boyunca Nekrasov ard arda, başta şiir olmak üzere, edebiyatın pek çok dallarında yapıtlar yayımladı. Özellikle 1859 - 1861 devrim yılları öncesinde (toprak köleliğinin kaldırılmasına yakın yıllarda) Nekrasov'un her şiiri bir devrim bildirisi niteliğindeydi. Demokratik çevrelerde büyük coşku uyandırıyor, elden ele dolaşıyordu bu şiirler. Bunun üzerine Çarlık hükümeti kitabının ve **Çağdaş**'ın yayımını yasakladı. Hayatının son yıllarında gerçekten büyük bir üne erişmiş, devrimci demokrat hareketin simgesi olmuştu. Nekrasov'un şiiri sınırsız bir halk sevgisiyle ve devrim özlemiyle doludur. Bunun yanı sıra, halk masalları, halk türküleri, genel olarak halkın sanatsal yaratıcılığı, şiirin başlıca temel kaynaklarındandır. Devrimci bir şair olarak etkisinin büyüklüğünde bu niteliğin de payı vardır.

Plehanov, askeri lisede öğrenci olduğu yıllara ilişkin bir anısından söz ederken şöyle diyordu : «Yemekten sonra bir kaç arkadaş toplanıp, Nekrasov okumaya başladık. **Demiryolu** şiirini henüz bitirmiştik ki, bizi savaş eğitimine çağıran toplan borusu çaldı. Kitabı gizledik, az önce okuduklarımızın şiddetli etkisi altında, tüfeklerimi almak için donatım ambarına gittik. Sıraya geçtiğimizde, manga arkadaşlarımdan S. bana yaklaştı ve tüfeğinin namlusunu elinde sıkarak : «Ah, şu tüfeği omuzlasam da Rus halkı için dövüşe gidebilsem!» dedi. Bir kaç adım ötemizdeki sert bölük komutanından gizlice söylenmiş bu sözler, belleğime çıkmamacasına kazındı...» **[A.B.]**

DÜN, SAAT ALTI SULARINDA

Dün, saat altı sularında
Yolum Senna'ya uğradı
Bir kadın kırbaçlanıyordu orda
Genç bir köylü kadını

Göğsünden hık bile çıkmıyor, sadece -
Şaklıyordu kırbaç, kıvrılarak..
Dedim ki esin perime : «Bir bak!
Bu kırbaçlanan öz bacındır işte...»

1848

YILDAN YILA

Yıldan yıla azaldı gücüm
Aklım uyuştu, kanım soğudu
Yurdum benim! Belki ölürüm
Görmeden senin kurtuluşunu

Ama bilmek isterdim hiç değilse
Ferah günlerin yaklaştığını
Kıtlıktan kırılmayacağını
Yoksul çiftçinin bundan böyle

Ve köyümden kopup gelen rüzgâr
Kulağıma tek bir ses ulaştırsaydı
Tek bir ses, içinde ne insan kanı -
Olsaydı, ne hıçkırıklar...

1861

KARGA

Zaman olur ki insan
Tek satır yazamaz doğrusu
Bir türlü çıkmaz akıldan
Zülfüyara dokunmak korkusu

Bir sabah şafakla birlikte
Köyüme vardım; doğduğum, büyüdüğüm.
Yüreğim bildik bir üzgüyle -
Dolu, kafamda bir düğüm :

Yeni bir dönem, özgürlük, devinim
Belediyeler, demir yolları..
Ama zavallı yurdumda benim
Neden her şey hâlâ aynı?..

Yine o tasalı ezgiler
Duyageldiğimiz yıllardır
Aynı papaz efendiler
Ve aynı vaazlar : Ya sabır..

Evet, köylü zincirini kopardı
Ama hâlâ aç, cahil, esenlikten ırak
Nerdesin ey halkın sonsuz bolluk sırrı?...
Bir karga yanıt makamında gakladı : «Nifak!»

Baktım kurulmuş seninki
Üstüne telgraf telinin
«Ulan» dedim «yoksa beni
Başkente jurnal mı edeceksin?»...

Ne yalan söyleyim, korkmuştum bir kere
Bir güzel nişan alıp çektim tetiği
Karga cansız düştü yere
Titredi telgraf teli...

1870

SUSTU NAMUSLULAR

Sustu namuslular, kahramanca çarpışanlar
Duyulmaz oldu yiğit çağrıları
Onlar ki halk için haykırmışlardı
Oysa bugün dizginsiz, gaddar
Bir alçaklık seli kapladı her yanı.
Yurdum benim, zavallı, dilsiz yurdum
Dalıyor seni kötü, kudurmuş bir kasırga
Tırpanlıyor diri, güzel olan ne varsa
Ve ben düşmanın zafer çığırışlarını -
İşitiyorum, şafaksız bir gecenin sisleri içinden
Sürüngenlerin, yırtıcı kuşların
Çığlıklarını, ölü bir devin cesedine üşüşen...

1874

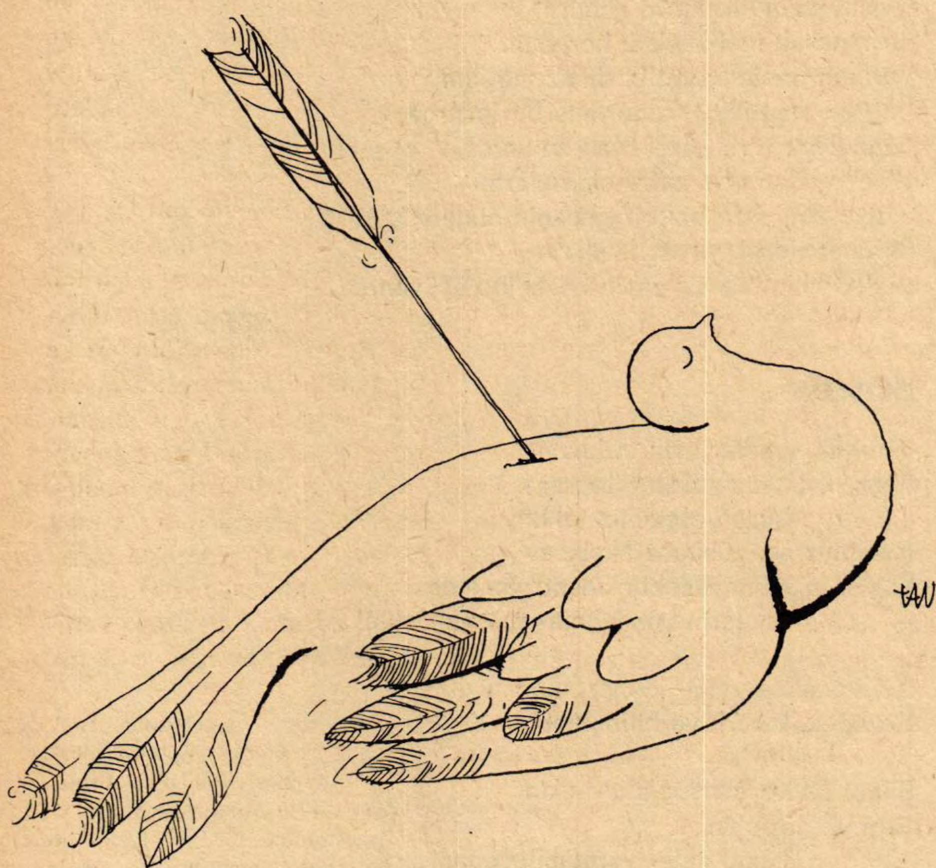
EKİCİLERE

Ey bilim ekenler halk tarlasına
Eğer güveniniz yoksa o toprağa
Cılızsa ektiğiniz tohum
İnancınız az, gücünüz eksikse
Yüzünüz gülmeyecektir hasat gününde
Tanelerin boş çıkmasına hazır olun!

Nerdesiniz ey yiğit kişiler, dinç yüzlüler?
Gözüpek, kararlı ve bilinçliler?..
İleri!..
Bilge, iyi ve sonsuz olanı ekin
Ekin ve gözleyin
Halkın neler yaratabileceğini...

1876

Türkçesi : A. Behramoğlu

tAU

MIRIAM GLUCKSMANN

lucien goldmann hümanist mi, marxist mi

Son yıllarda İngiltere'de Marxizmin bazı sol politik guruplar ve birbirinin benzeri yarı burjuva düşünürlerince yeni-Hegelcilikle özdeşleştirildiğini gördük. Yeni Hegelci akım, toplumu bir merkez çelişki çevresinde dönüp dolaşan bağdaşık (homogeneous) bir bütün olarak görür; toplum yapısını oluşturan ögeler bölünmez bir birlik içine dağılır, belli bir toplumsal oluşumun iç çelişkileri yok sayılır. Teorinin özerkliği her bakımdan yadsınır; kesin bir çözümleme yapabilecek güçte olan ve politik stratejinin iskeletini meydana getiren bir bilim olarak ele alınacağı yerde sınıf bilincinin bir ifadesi durumuna getirilir. Pratiğe stratejik ve örgütsel içeriği verilmediği gibi, teori de kendiliğinden-gelme bilincin bir ifadesine indirgenir. Yeni-Hegelcilik bu yüzden, eleştirel olduğu kadar salt düşünsel bir etkinliktir.

Bugüne değin İngilizceye bir, iki eseri çevrilmekle birlikte (1), genç Lukacs'ın felsefî ve politik çözümlemelerinde olduğu kadar edebî çözümlemelerindeki kuramsal önermelerden de (premises) çıkardığı sonuçlarla Lucien Goldmann bu akımın günümüzde bilinen uzantılarından biridir. Goldmann'ın en son çevrilen kitabı olan **İnsan Bilimleri ve Felsefe**'nin kısalığı yazarı, savlarını kanıtlamaktan alıkoymakta, daha yüklü yapıtlarında (2) iyice beliren bütünsel teorik bakış biçiminin bir göstergesi olmaktan kurtulmamaktadır. Kitap Marxizmin klâsik sosyolojiden ayrıldığı yerleri kısaca anlatıyor. Ona göre diyalektik maddeciliğin geçerliği, klâsik sosyolojiden daha geniş kapsamlı bir temeli olmasındandır. Diyalektik maddecilik toplumsal hayatın tarihsel boyutunu göz önünde tutar: «Ancak diyalektik tutum, geçmişin zorunlu bir temel aşama, geleceğin sahici ve evrensel toplumunu gerçekleştirmek amacıyla bugün aynı sınıftan insanların yarattığı ortak eyleme dö-

(1) Bugüne değin Goldmann'ın iki kitabı çevrildi : **The Hidden God**, Londra 1964; **The Human Sciences and Philosophy**, Londra 1969. Ancak çeşitli yazıları yayımlandı : Erich Fromm'un **Socialist Humanism**, Londra 1967 baskısındaki **Socialism and Humanism** yazısı, D. Cooper'ın The Dialectics of Liberation, Londra 1968 baskısındaki «Criticism and Dogmatism» yazısı; **International Socialism** No. 34 de «Is there a Marxist Sociology?»

(2) **The Hidden God; Recherches Dialectiques**, Paris 1959; **Pour une Sociologie du Roman**, Paris 1964.

nük bir yol olduğunu anlayarak bir bileşime (bir tarih ve sosyoloji bileşimine, M.G.) ulaşabilir.» (3) Yazar, felsefeye bu yüzden nesnel bilimlerden daha yakın olan toplum kuramlarımızın da, düşüncemizin de toplumsal determinist niteliğini kabul etmek gerektiğini böylece belirttikten sonra da şunları ekliyor: «Bütün tarihsel, sosyolojik düşünce, derin toplumsal etkilere bağlı bir şey olduğu için, sorun bu etkileri bastırmak değil, onları aydınlığa çıkarmak, olumsuz etkilerinin önüne geçmek ya da zayıflatmak için de bilimsel araştırma alanına aktarmaktır.» (4)

Diyalektik Sosyoloji

Diyalektik sosyoloji, insan etkinliğinin «bütünsel» bir niteliği olduğu, ekonomik yapıyla düşünce arasında bir bağ olduğu gerçeğinden yola çıkar. Toplumsal araştırmaların yapması gereken şey, bölük pörçük olguları bağlı olduğu bütünlüğe kavuşturmak (böylece kendine dönük incelemeler, istatistik çözümlemelerle çok sınırlı bir bakış açısı getiren mikro-sosyolojinin aşırı deneyciliğinden kurtulmak), ekonomik temel ile toplum yapısının başka bölümleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Goldmann kitabında ekonomik hayatın önemini, toplumdaki sınıfların tarihsel görevini ve bilinç potansiyelinin varlığını toplumsal hayatın en önemli üç yapı ögesi olarak sayıyor. Kitap bu yüzden toplumsal bilimlerle felsefe arasındaki ilişkiye değinen özgün bir çalışmadan çok Lukacs'ın Marxizm anlayışını belirten bir eser olarak görünüyor. Kuramların, bu arada Marxist kuramların da toplumsal olarak belirlendiğini göstermek için kendi savı yönünden çok talihsiz bir örneği, Lenin'le Rosa Luxemburg'un siyasal kuramları arasındaki ayrımı alarak şöyle diyor: «Lenin'le Rosa Luxemburg arasındaki tartışmada, Rosa Luxemburg kuramlarını Alman yaşantısı ışığında geliştirirken, Lenin çoğunlukla Rus yaşantısını yansıtıyordu. Lenin devrimci partinin devrim için önemi üzerinde ısrarla dururken, Rosa Luxemburg devrimci parti konusunda kuşkulu bir tutum içindedir, yığınların kendiliğinden-gelme eylemini temel güç olarak görmektedir. Aralarındaki görüş farkını, özellikle, o sıralarda Almanya'daki tek sosyalist partinin reformist bir parti olduğunu ve Rosa Luxekburg'un umutlarını bu partinin önderliğine karşı savaşmak üzere belirli radikal proleter zümrelerin yaratılmasına bağlamışken Rusya'da daha o zaman örgütlenmiş devrimci bir partinin olduğunu hatırlarsak daha açık bir biçimde anlarız.» (5)

Bu açıklama yalnızca gerçeklerin böyle olmadığı yönünden değil, başarısız bir siyasal pratiği sağlama bağlayan raslansal bir ilişkiyi

(3) **The Human Sciences and Philosophy,** s. 29
(4) Ibid., s. 45
(5) Ibid., s. 79

gerçek bir teori-pratik ilişkisi olarak alması yönünden de yanlıştır. Goldmann bu sözleriyle her zamanki görüşünü, yani teorinin yığınların önceden varedilmiş pratiğinin biçimlenmesi olduğunu belirtiyor. Oysa teorinin, özellikle stratejik ve örgütsel yönlerden, toplumsal temelle bir ilişkisi olması yüzünden bir gücü vardır. Teori, insanların varolan durumuna, evrime bütün gücüyle karşıdır, devrimci yollar gösterir. Bu yüzden varolan durumdan özlenen ilişkilere geçişi gerçekleştirecek zorunlu stratejiyi sağlayan gerekli bir özerkliği, gönüllü bir yanı vardır. Her türlü siyasal pratik, devrimci teoriyle başlar, devrimci teorinin terimleriyle değerlendirilir. Lenin sürekli olarak teorinin görece özerkliğini vurgulamıştır ki, bu da Parti'nin önceden kurulan yapısıyla açıklanamaz, ona ingirgenemez. Teori ile pratik arasındaki ilişki, Goldmann'ın kabul ettiğinden çok daha karmaşıktır, onun hep yaptığı gibi, birini öbürüne indirgemek de, herhangi bir politik etkinliği kendiliğinden-gelme bir eylem olarak görmek, insanın olması-gereken-dünya'yı kafasında oluşturabilme yeteneğini yadsımak demektir. Üzerinde durduğu noktalar, kuramının pratik yetersizliğini üstü kapalı bir şekilde kabul ettiğini gösteriyor. Politik teoriyi açıklamaya girişen biri hem geçmişe, hem geleceğe bakmak, politik teorinin bu yüzden hem belirlenmiş, hem özerk bir şey olduğunu kavramak zorunda olduğundan, yukarıdaki bölüm Goldmann'ın sosyoloji bilgisinin zayıflığını da açığa vuruyor.

Toplumsal Determinizm

Ne kadar aşırı görünürse görünsün, Goldmann'ın Lenin'ci teoriyle Luxemburg'cu teori konusunda söylediklerinin bütünüyle kendi felsefesinin önermeleri (toplumsal determinizm, humanizm, idealizm, bilime karşı tutum, evrimcilik) ile ilgili olduğunu söyleyeceğim. Düşüncelerin toplumsal belirlenmesi varsayımı çoğu kez bilince, Marxizmin toplumsal belirlenmesi de bilime değil, özellikle eleştirel bir felsefeye uzanır: «Gerçi toplumsal bilimlerin doğa bilimlerindekine benzer bir kesinlik ve doğruluğa ulaşmasına çalışılıyor, ama toplumsal ve tarihsel hayata ilişkin bilgilerimiz bir bilim değil, bir bilinç sorunudur.» (6)

Lukacs doğru ve nesnel bilgiye, kapitalist toplumu yadsıyan, tarihi yapan bir güç olarak ancak proletaryanın ulaşabileceğinden yola çıkmakla toplumsal determinizmin bütünsel göreciliğinden kurtulmuştu. Proletarya «toplumu eş zamanda anlar ve belirler» (7) diye yazıyordu. Goldmann Lukacs'ı bu «tözcü» proletarya anlayışını desteklemekte ve toplumsal bir bilim geliştirilebileceği olanağını tanımamakta yalnız bırakmaz. Onun teori görüşüyle Marx, Lenin ve Mao'nun gö-

(6) **Is there a Marxist Sociology?** s. 18
(7) Bkz G. Lukàcs: **Geschichte und Kiassenbewusstsein.**

rüşleri taban tabana zıttır. Goldmann teori ile pratiği daha geniş bir kavramın, insanın toplum üzerindeki eylemini anlatan bir kavram olan **praxis**'in yönetimine verir ve teori ile pratiği, pratiğin iki ayrı basamağı olarak ayırmaz.

Goldmann'ın bilgi teorisi gibi, toplum teorisi de özgül çözümlemelerinin sonuçlarını bütünüyle belirleyerek kendi içindeki tutarlı bir teorik temel meydana getiren belli birtakım kavramlara dayanır: praxis, yadsıma, bütünsellik, yabancılaşma... Çağdaş kapitalizm yorumu da, Lukacs'ın titizlikle işlediği «şeyleşme» kavramının Marxist teorinin en önemli kavramı olduğu inancına dayanır. Marx'ın kapitalizmin ekonomik yapısına ilişkin çözümlemelerini, nüfusun çoğunluğuna yüksek bir yaşama düzeyi sağlayan tüketim kapitalizmi döneminde çağını doldurmuş bir çözümleme olarak görür çünkü. Bu yüzden de sosyalistlerle kapitalistler arasındaki savaşta amacın hayatın maddî koşullarıyla ilgili bir şey olduğunu değil, proletaryanın bilincini (düzmece ya da gerçek) denetim altına almak olduğunu ileri sürer (8). Bu inanç Goldmann'ı özel bir Marx yorumuna, sosyalistlerin başkalarına bıraktığı garip bir anlayışa götürür. Marx'ın gençlik döneminin idealist ürününü, kapitalizmi bir üretim tarzı olarak, bir yapı olarak, dışardan, nesnel bir şekilde ele alan çözümlemesini harcamak pahasına yeniden piyasaya çıkarır.

Marx ve Hümanizm

İnsanın dünyayla olan ilişkilerinin bütününü tanımlayan «yabancılaşma» kavramı, insan özünü belirleyen evrensel bir insan doğası olduğu ve bunun her insan tekinin temel niteliği olduğu varsayımına dayanır. Bireyin ekonomik sömürülmesinin, pratikteki yetersizliğinin toplum yapısında belirlendiğini gösterme yolunda bir girişimi yoktur, çözümleme birimi de, toplumsal ilişkilerin karmaşık bir birliği olarak toplumsal oluşum değil, insan teki ve genel anlamda İnsan'dır. Goldmann proletaryayı toplumu yadsıyan sınıf, ama aynı zamanda da gerçekleşmesini devrime bağladığı insan özünün temsilcisi olarak görürken, Lukacs'ı ve genç Marx'ı izliyor. Marx'ın 1842-45 döneminde yazdığı yazılar Feuerbach'çı bir hümanizmi içerir: tarih bir yabancılaşma, devrim «paranın, malların ve iktidarın girdiği garip şekiller» arasında yabancılaşan gerçek insan doğasının geri getirilmesi olarak görülür. Ama Marx tarihi ve politikayı «insan»a dayandıran görüşlerden bağlarını koparınca bu «insan özü idealizmini, bu özne deneyciliğini» (9) açıkça reddediyordu. Feuerbach üzerine altıncı ve yedinci tezler (10),

(8) 'Socialism and Humanism'

(9) L. Althusser: 'Marxisme et Humanisme'in **Pour Marx,** Maspéro. 1967.

(10) Feuerbach dinin özünü insanın özü yapar, oysa bu her bireyde var olan bir şeyin soyutlanması değildir. İnsanın gerçek doğası, toplumsal ilişkilerin bütünlüğündedir, bu yüzden Feuerbach, soyut bir in-

bireye dayanan bir felsefenin bırakıldığını, Marx'ın sömürü çözümlemesi de yabancılaşma kavramındaki idealist olmayan ögelerin yeniden düzenlendiğini gösterir. Goldmann'ın kapitalizmin bugün ulaştığı aşama konusundaki görüşü, hümanizm gibi özel bir sosyalizm anlayışıyla noktalanır: «sosyalizmden önceki üç büyük toplum biçiminin olumlu yanları daha yüksek düzende bir bileşim meydana getirecektir. Bu olumlu yanlar şunlardır: **1.** İlkel toplumun sınıfsız bir toplum oluşu; **2.** Kapitalizm öncesi toplumda insanla insan ve insanla doğa arasındaki ilişkilerin niteliği; **3.** Kapitalist toplumun akla uygun oluşu; evrensel değerler, eşitlik ve özgürlük getirmesi.» (11)

Doğuşları pazar ekonomisinin gelişmesine bağlı kalan bu gibi hümanist değerler, sosyalist düzende «gerçek» içeriğine kavuşacaktır. Devrim, her nasılsa, insanı «yabancılaşma»dan, toplumu «şeyleşme»den kurtaracaktır, ama bunun gerçekleşmesi için gereken yapısal ön koşullardan söz edilmemiştir. Goldmann'ın sosyalist toplum düşüncesi, geçmişte zaten var olanla, geçmiş toplumların deneyleriyle sınırlıdır ve sosyalizm bu sınırlı görüşle tanımlanır. Toplumun içinde saklı gücü harekete getirecek fırsatlar yaratmak söz konusu edilmez. Politik gücü neyin eyleme iteceği konusunda hem politika dışı, hem de idealist bir görüş sunulur. «Emekçi sınıf, hem kendi onurunu, hem de geçmişin bıraktığı büyük kültür değerlerini kurtarmak için çıkarlarının kendilerinde bu akıntıya (Şeyleşme, M.G.) kürek çekme gücünü kazandırdığını göstermiş olmalıdır.» (12)

Özgürlük ve Pazar

Kapitalist toplumdaki çatışmadan başka, devrimin anlamını da idealist ve çok genel terimlerin yardımı olmadan anlayamayan Goldmann'ın kitabından aldığımız bu bölüm, topluma-karşı-birey'in sorunsal'ını ön sıraya çıkarıyor. Politik iktidarın ele geçirilmesinden hiç söz edilmediği gibi, tüm toplum yapısının dönüştürülmesine, bunun için de örgütlenmek gerektiğine değinilmiyor. Goldmann yeni toplumun ana çizgilerinin geçmişin toplumlarında zaten var olduğu varsayımına dayanarak (ki bu da üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki uyuşmazlıktan çok, doğruluk, onur gibi sözlerin feodal değerleri düzeyinde bir varsayımdır), devrimin zorunluluğuna temelde evrimci bir tutumla inanmaktadır. «İşçi yönetiminin bir kesimde başarıya ulaştıktan sonra başka kesimlerde uygulanabildiği» (13) gibi, yapısal reformla-

san tekini dondurarak insanın doğasını yalnızca «türü yönünden alır.»

Feuerbach bu yüzden, din duygusunun toplumsal bir ürün olduğunu, soyut bireyin de belli bir toplum biçiminin bireyi olduğuğunu görmez.»

(11) 'Socialism and Humanism'

(12) Ibid;, s. 45

(13) Ibid., s. 46

rın da reform ile devrim arasındaki eski ayrılığı anlamsızlaştıracağını söylemektedir. Goldmann Yugoslav deneyinin önemini sadece pazarın orada korunmuş olması yönünden belirtir! «Marx'ın, daha sonra da Marxistlerin düşündüğü gibi, Yugoslavya, üretim araçlarının toplumsallaştırılması için, pazarın ortadan kaldırılarak merkezî plânlama uygulanmasının zorunlu olmadığını sosyalist düşünceye kazandırmıştır.» (14) Goldmann pazar için üretimle liberal hümanist değerler arasındaki tarihsel ilişkiyi şimdiden vurgulamıştır. Goldmann daha sonra da «gerçek, sahici 'özgürlük'ün, özelikle söz söyleme özgürlüğünün temelini meydana getiren pazar üretimini sağlama bağladığı» için Yugoslav işçi-yönetimini kutluyor.

Goldmann'ın tüm politika anlayışı böylece, geçmişin değerleri üstüne çıkamadığını, pazarın sosyalistlerin sahip çıkmak isteyecekleri bir şey olduğunu söylemesi de Marxizm konusundaki her şeyi yanlış anladığını gösteriyor. Kapitalist toplumu tanımlamak için düşünülen «yabancılaşma» kavramını onu belirleyen yapıyla, pazar ekonomisine dayanan sömürüyle açıklamaz. Pazarın ona tarihsel olarak bağlı değerleri koruyabileceği inancı da üstyapı biçimleri konusunda aynı şekilde bir ekonomik determinizmi açığa vuruyor. Bu tutum, sosyalist devrimin amacının, kapitalist düzende varolan ekonomi ile toplumun öteki yapıları arasındaki ilişkinin başka bir ilişkiye dönüştürülmesi olduğunu, «politikayı komuta yerine yükseltmek» olduğunu kabul etmez. Goldmann'ın yeni politik ve toplumsal biçimler yaratılmasını düşünmek istememesi, tek başına pazarın söz söyleme özgürlüğünü kurumlaştırabileceği inancıyla sonuçlanır.

Bu tarihçi anlayış ve «politika dışı politika» Goldmann'ın uzmanlık alanın bu olmaması (Goldmann bir toplum kuramcısı olduğu savında değil), ki bütün ileri sürdüğü şeylerin de kendi temel teorik tasarı kavramlarından çıkması yüzünden bağışlanamaz. Kendi uzmanlık alanı olan edebiyat sosyolojisinde elde ettiği sonuçları da aynı uygulamayla sağlamıştır.

Bireyi Aşan Özne

Goldmann'ın edebiyat çözümlemeleri, büyük eserlerin yazarın geldiği toplumsal gurubun praxis'inin bir dışa vurumu olduğu düşüncesine dayanır. Gurupların praxis'leri, bireylerin bilinçlerinde hiçbir zaman saf bir biçimde bulunmayan, ama bazı ayrık bireylerin kültür ürünlerinde dışa vurulabilen genel zihin yapılarına yol açar. Bu yüzden Goldmann'ın incelemelerinde yola çıktığı varsayım, büyük sanat ve edebiyat eserlerinin özünün öncelik verilen görüşlerin yapılarının zihinde yer değiştirmesi ve bir tikel durumlar ve kişiler evreni yaratılmasıyla belirlendiğidir. Büyük sanat eserlerinin, varolan bilinç ya da

(14) Ibid., s. 48

olası bilinç anlamında, yazarın geldiği toplumsal grubun, çoğu zaman da toplumsal sınıfın «dünya görüşü»nü (16) taşıması bundandır; bu eserler yazarın kendisine değil, ancak dünya görüşünü dile getirdikleri «birey-üstü özne»ye başvurarak anlaşılabilir. Goldmann bunu edebiyatın psikolojik değil, sosyolojik bir yöntem gerektirdiğini belirterek özetler (17). Pascal, Racine, ve Kant'da «trajik görüş» şöyle ele alınır: eserin yazar yönünden öznel anlamının «nesnel» anlamı ile çakışması zorunlu olmadığından bu yazarların düşünceleri geldikleri toplumsal grubun düşüncesine bağlıdır.

Edebiyat eserlerinin inlemci (Significative) niteliği özel bir yöntem bilimi gerektirir. Dünya görüşü ancak eserin yapısı üzerinde yalıtılabilir, bu yüzden çözümlemeyi yanlızca görünen içeriğe dayandırmak yetersizdir. Bir de eserdeki parça yapının toplum yapısının bütünü içindeki yerini saptamak için eldeki metne, yazara, geldiği toplumsal guruba tekrar tekrar dönüp bakmak gerekir. Goldmann çözümlemede iki aşama gösteriyor : anlamak ve açıklamak. Birinci aşama, eserin yapısının bölünmezliğini ortaya çıkarmak için ayrıntılı bir metin incelemesi gerektirir. Çözümleme, eseri tutarlı bir şekilde yorumlamak için yapıyı, onu belirleyen dış etkenlerle açıklayarak tamamlanır. Goldmann buna «genetik yapısal» yöntem, diyor. Örneğin, trajik görüş'ü Racine'in oyunlarında, Pascal'ın **Düşünceler**'inde aydınlığa çıkarmak için yorumlama süreci sorunudur. Ancak, Jansenizmi bunlardan yalıtmak söz konusu eserlerin, 17. yüzyıl Fransa'sının **resmi elbise soylularını** yalıtmak da Jansenizmin doğuşunu anlamak ve açıklamak demektir.

Demek ki edebiyat eserleri, toplumsal sınıfların **zihinde** yer değiştiren dünya görüşlerini temsil ediyor, aynı zihin yapılarının **kavramsal** dökümü olduğu anlaşılan ve benzetme yoluyla çözümlenebilen büyük felsefe sistemlerince de belirleniyor. Büyük edebiyat eserleri ayrıcalıklı birey-üstü öznelerin ortak yaratıcısıdır, edebiyat sosyolojisinin yapması gereken şey de, Goldmann'a göre, eserde dile gelen dünya görüşünü yalıtmak ve eseri praxis'ini yansıttığı toplumsal sınıfa ya da toplumsal yapıya başvurarak açıklamaktır. Bu tasarı belirli kavramlara dayanır; toplumsal sınıf, praxis, varolan bilinç, olası bilinç, bireyi aşan özne, dünya görüşü gibi kavramlar hem geçerli bir edebiyat eserinin nasıl olacağını, hem de inceleme tipini belirleyen ve önceden verilmiş kavramlardır. Goldmann'ın edebiyat sosyolojisinin geçerliği, büyük ölçüde bu kavramların geçerliğine dayanır.

(16) Dilthey'in işleyip geliştirdiği ve ilk kez Lukàcs'ın kullandığı bir kavramdır.

(17) Goldmann'ın yöntem bilimsel önermeleri için bkz **«Ideology and Writing», Times Literary Supplement.**

Trajik Görüş

Bu yöntemin uygulandığı **The Hidden God**, Goldmann'ın edebiyat eserlerini inceleyen en derin kitabıdır. Trajik görüş bu kitapta, ortaya çıkan kapitalist toplumun dinamiği ile açıklanır (burjuvazinin iktidara yükselişi, geleneksel hukuk yargıçlarının ve soyluların bütün toplumsal ve ekonomik görevlerini devralan merkezî bir krallık bürokrasisinin kurulmasıyla güçlenen mutlak monarşi). Jansenizmi asıl destekleyen bu iki guruptu. Bunlar öğretilerinde hayatın boş bir şey olduğuna inanıyor, kurtuluşun ancak yalnızlıkta, dünyadan elini eteğini çekmede olduğunu söylüyorlardı. Racine'nin, Pascal'ın eserlerinde yansıdığı gibi, trajik görüş, Jansenizmi ve bu çöken toplumsal grupların dünya görüşünü dile getiriyordu. Toplum yapısının dönüşmesi, geleneksel felsefenin yıkılmasıyla kavram düzeyine yansıyordu. Akılcı bireycilik, toplum ve evrendeki birlik düşüncesini, toplumun doğal hiyerarşisini, vazgeçilmez, Tanrı vergisi değerleri yıkıyordu: dirlik düzenlik içindeki evren düşüncesi yerini sonsuz uzay boşluğuna, hiyerarşi alanla satan arasındaki özgür ilişkilere bırakıyor, toplum birbirinden bağımsız, sağduyu sahibi, eşit bireylerden oluşan bir toplum oluyordu. Buyurucu dış kurallar ortadan kalkınca akıl, iyi ile kötüyü ayırdetmenin ölçütü durumuna geldiğinden ve özellikle, bir ahlâk boşluğu taşıdığından trajik görüş bu yeni dünyayı anlıyor, reddediyordu. Her zaman varolan, ama hiçbir zaman ortaya çıkmayan, yargılayan, so'an bir «görünmeyen Tanrı» düşüncesiyle bireyler-üstü değerleri akla uygun sonsuz uzay boşluğu kavramıyla bağdaştırma yolundaki boş çabalarındaki trajik görüş, vazgeçilmez değerlere, ahlâka, dine dönüşü temsil ediyordu.

Trajik görüş, Jansenistlerin, din için her şeyden elini eteğini çekmeyi artık üzerinde yaşamadıkları bu dünyayla uyuşmak için tek yol olarak benimseyen toplum guruplarının biricik kavramsal ve edebî deyimi olarak düşünülüyor. Trajik görüşü bütünüyle **resmi elbise soylularının** kafa yapısına, örgütsel anlamını bulduğu Port Royal Jansenizmine bağlayan yalnızca Goldmann değildir; Racine'nin, Pascal'ın eserlerinin tarihlerine bakınca farkına vardığımız bazı ufak noktalar apar topar değişen bir toplum düzenine karşı tepkileri açıklar niteliktedir. Örnekse, Racine'nin oyunlarında karşı çıkma ile uzlaşma arasında bir gidip bir gelen sözler doğrudan doğruya Jansenistlerin acı çekme derecesi ile ilgilidir (18).

Lukacs'dan Goldmann'a

The Hidden God'un çözümsel temaları, Goldmann'ın edebiyat sosyolojisinin amacının, Lukacs'ın başlattığı edebiyat eleştirisi geleneğini

(18) Bkz **The Human Sciences and Philosopy**'ye ekli bölüm.

sürdürmek olduğunu açıkça ortaya koyuyor. Kullandığı kavramlar doğrudan doğruya Lukacs'dan alınmıştır. Sorunsal kişi, birey-üstü kişi, dünya görüşü kavramları **Théorie du Roman**'dan (Roman Kuramı) alınmıştır. Sezgici, idealist Alman sosyologları Dilthey'le Weber'in kategorilerine bağlı kalan ve Lukacs'ın sonraları eleştirdiği bir kitabıdır bu (19). Belirli edebiyat türlerinde görüşler baştan aşağı aynı; edebî yaratış, bireyin kendini aşma özlemini yansıtan, bozulmuş bir dünyada birey-üstü öznenin nitel değerlerini arayan bir uğraş, klâsik roman da burjuva toplumuna eleştirel bir tepki olarak görülür. Dolayısiyle, Lukacs'a da Goldmann'a da göre büyük romanlar, birey ile dünya arasındaki bağların koptuğunu anlatan romanlardır. Goldmann'ın sahici değerleri arama çabası da kapitalist düzende başarısızlığa mahkûm bir çabadır. Estetik ölçütler de Lukacs'dan alınmıştır. O da Lukacs gibi, edebî değeri sanatçının eserlerinde birlik anlayışını bozmadan çok eser verebilme yeteneğiyle ölçer. Bu yüzden yazarın amacının, hayatı elden geldiğince farklı yönleriyle yansıtmak, ama bunu yaparken de tutarlı kalmayı başarmak olduğunu söyler.

Roman'ın görevlerinde, işlediği konulara ilişkin bu ön görüşü Goldmann'ı önceden belirlenmiş «sahici» edebiyatın ölçütlerine uyan eserleri seçen özel bir inceleme tipine Lukacs ölçüsünde bağlar. Bu durumda da Goldmann'ın yapacağı şey, söz konusu eserleri sadece bir dünya görüşü olarak ya da bir değer arama uğraşını dile getirmesi yönünden incelemektir. Bu da aynı temayı işlemeyen romanları incelemeyi olanaksız kılar; yazarın tasarısına, eserin biçim niteliklerine gösterilecek dikkati söz konusu tema'ya çevirir. Toplumsal ortamla açıklanamayan bütün eserler yok sayılır, bu da, kültürel yaratıcılık ile toplum yapısı arasındaki karmaşık ilişkileri çok dar bir anlayışla ele almak demektir. Edebiyatı önceden yargılayan, değerlendirme ile incelemeyi birbirine karıştıran bu tutum, Lukacs ve Goldmann'ın yenilikçi edebiyatla uzlaşmalarını önler. Lukacs ve Goldmann Joyce, Proust ve Beckett'i «yenilikçi» yazarlar olduklarından, yani «eleştirel gerçekçi» romanlar yazmadıklarından öznelciliklerini ya da nesnelciliklerini yerer (20). Lukacs Thomas Mann ve Balzac'ı 20'inci yüzyılın deneysel romancılarından daha çağdaş bulduğunu anlatır ki, bu da onun roman tanımının ve kültür ürünlerini toplum yapısını yansıtan aynalar olarak görebilen tarihçi anlayışının belli sonucudur. Klâsik romana değinirken «bilinç potansiyeli»nin işlevini belirtmekle birlikte, belli bir toplumsal gurubun «gerçek» çıkarlarını yansıtması açısından ele alır, böylece aynı indirgeyici tutum gene değişmez. Lukacs'ın bireysel yaratıcılık anlayışı «yıllanmış» konulara yeni yeni çevreler aramak ile sınırlanmıştır.

(19) **La théorie du Roman**'ın Fransızca baskısının başlangıç bölümü, 1963.
(20) G. Lukàcs : **The Meaning of Contemporary Realism,** London 1962.

Dışa Vuran Bütünsellik

Bu tür edebî çözümlemeler, «dışa vuran bütünsellik» (21) kavramının örneklendirilmiş biçimidir. Bu tutum, üstyapı biçimlerini bütünüyle belirlenmiş ve gözle görülebilir ifadeler olarak görür. Sanatın görece özerkliğini belirten, bireysel yaratıcılığı ya da sanatta biçim geleneklerini anlatan bir kavramı yoktur ve bunları çözümlemek için hiç bir araç aramaz. Biçim'in kendisinde bir iç dinamik olduğundan (22), kültürel yaratının her zaman önceki kültür geleneğine yaslandığı ve bu ilişkisi ile düşünülmesi gerektiğini söyleyerek, sanatın evrimci yönünü savsaklar. Bu gerçeği müzikte göstermek romandakinden çok daha kolaydır, ancak müzikte ses uygunluğunun (tonalité) atılmasını örneğin bir Habsburg İmparatorluğunun çöküşüyle açıklamak Goldmann'ın modern roman için ileri sürdüğü birtakım görüşlerden daha saçma olmaz. Edebiyat eserlerini içinden doğdukları geleneğe bağlamak, onları anlamak bakımından çözümlemede gerekli bir uğrak noktasıdır (moment), ama bu Goldmann'ın düşündüğü gibi katı bir biçimciliği içermez. Şöyle diyordu Lukacs : «Yeni bir üslûp hiç bir zaman sanat biçimlerinin içindeki çatışmadan doğmaz, toplumsal gelişmenin kaçınılmaz ürünüdür bu.» (23) Golmann bu sözleri edebiyat ürünlerinin evrimci yönünü hemen bütünüyle bir yana itmek için bir çağrı olarak anlamış gibidir.

Edebiyatı toplumsal bir gurubun kafa yapısının bir yansıması olarak gören bu tutum, çözümleme işleminin bir başka aşamasını daha, yazarın kendi eserini nasıl düşündüğünü, eseriyle kendi psikolojik gelişmesi (24) arasındaki ilişkiyi, bu ilişkinin dünya ile uyuşmayı sağlayabileceğini «edebî» dilin alışılmış özelliklerine uymayan ve çok kişisel düşünceleri dile getiren zihinsel uzaklaşmaları önemsemez. Sartre'ın Flaubert ve Genet üzerindeki incelemeleri buna örnektir. Lukacs ve Goldmann dışavurumculuğu (expressionisme), öznelciliği sahici olmadığı gerekçesiyle kapı dışarı ederler, ama nedenlerini açıklamazlar: doğrudan doğruya kendi yapı anlayışlarına uymamasındandır bu. Böylece yazarı özgür bırakan, biçim yenilikleri getiren ya da işlediği temalar yönünden yaratıcı eserler bir yana itilir.

(21) Althusser'in Hegelci «toplum yapısı bütünlüğü» anlayışını belirtmek için kullandığı bir terim «**Du capital à la philosophie de Marx**», **Lire le Capital,** vol. II.

(22) Konuya dizgesel bir yaklaşım için bkz «Theses on Formalism», NLR 37 R. Jakobson ve T. Tynyanov.

(23) G. Lukàcs : 'Idea and Form in Literature', **masses and Mainstream** vol. 2., No 12 December 1949

(24) Goldmann eserin yapısının yerini yazarın bilinç dışı alacağına inandığı için ,edebiyatı psikanalitik yönden yorumlamanın geçerli olabileceğini bir türlü kabul etmiyor — eseri belki de doğru yorumlamaya yarayacak psikanalizi saf şekliyle anlayan bir tutum.

Bütün bunlar Lukacs ve Goldmann için sanatta türlerin dışında bir şeyin söz konusu olmadığı ve kafalarında önceden biçimlendirdikleri kategorilere uyan eserlerle ilgilendikleri şeklinde özetlenebilir. Bu tutum, belirli eserlerdeki göstersel (refent) durumları çözümlemeye değer vermediği gibi, yazarların ve eserlerin aralarındaki ayrımları da dikkate almaz. Bütün sahici romanların tek bir yapıya indirilmesi aşırı biçimcilikle eştir. Goldmann «dural yapısalcılık» (25) diye adlandırdığı yöntemle ele alınan edebiyat biçimlerini «genetik yapısalcılık»ın donup kalmaktan kurtardığını ileri sürer, ama genetik yapısalcılığın da içeriği kolayca dondurabileceğini unutur. Lukacs ve Goldmann bu sınırlı yaklaşımlarında birbirinden farklı eserlerin hakkını veremezler.

«Yeni Roman» ve Şeyleşme

Bu eleştirilerin yerinde olup olmadığı, Goldmann'ın **Pour une Sociologie du Roman** (Roman Sosyolojisi İçin) adını taşıyan kitabında 20. yüzyıl romanı için söylediklerine bakıldığında çok açık bir şekilde görülecektir. Bu kitabın amacı, Lukacs'ın kapitalizmin ekonomik yapısıyla roman temaları arasındaki benzeşik (homologous) yapı ve koşut gelişmeyi anlatan kuramını geliştirmektir. Yazar kitabında yüzyıl dönemecinde tekellerin ortaya çıkmasıyla bireyciliğin değerini yitirmesi sonucu edebiyatta bir biçim değişikliği doğduğunu söyler. Romantik roman bölümlenmelere uğrar, tek tek kişiler kahramanlar silinir; bazı romancıların eserlerinde kahramanın yerini başka ideolojilerin değerleri aldığı (örneğin Malraux'da komünizm), bazılarının da her şeyi bir yana bırakarak ileriye dönük bir arayıştan uzak, kişisiz romanlar yazmağa giriştikleri görülür. Kafka, gittikçe ağırlaşan bir bürokrasi çağında bireyin özgürlüğünün, hayatın anlamının yok oluşunun mutlak ifadesi bir yazar, **nouveau roman** (yeni roman) da savaş sonrası kapitalist düzende «şeyleşme»yi yansıtan bir akım olarak amacına varmıştır (26). Nitekim Goldmann romanda üç büyük çığırdan söz

(25) C. Lévi-Strauss'un biçimcilik üzerindeki eleştirileri, Goldmann'ın biçim ve türden başka şeyleri konu dışı bırakan tutumunu eleştirmede geçerlidir. Lévi-Strauss, V. Propp'un halk hikâyelerini aralarındaki benzerlikleri belirterek değişik metinleri tek bir soyut arketip'e indirgeyen biçim incelemelerini eleştirmiştir. Yöntem, çözümleme getirmediği gibi bileşim de getirmiyorsa biçimcilikten kurtulamaz; genel anlamda yapısalcı tutum, metinleri tümel niteliğiyle olduğu kadar tikel niteliğiyle de incelemeli, aralarındaki ayrımlara, karşıtlıklara dikkat etmelidir. Bkz. «La structure et la Forme», **Cahiers de L'ISEA**, Series'ın, No. 7, Mart 1960

(26) Felsefede de benzer nitelikte gelişmeler var. Goldmann insan ve değer anlayışı olmadığı, değişme tanımadığını söylediği «yapısalcılık»ı çağdaş kapitalizmdeki insansızlaşmaya, varoluşluluğu da birey - üstü değerler arama çabasına başlar. Bkz. **Pour une Sociologie du Roman**

eder: 1. Liberal ekonomi çağının sorunsal kişiye dayanan romanı; 2. Tekelci kapitalizm döneminin Kafka türü romanları; 3. Yeni kapitalizmin **yeni roman**'ı. Toplumda şeyleşmenin başlamasıyle (bu konudaki çözümlemesini Goldmann, Lukacs'dan çok Marx'a borçludur) kültür alanına «yansıması» arasındaki yüzyıllık gelişmeyi, «şeyleşme»nin toplumsal gerçekliği karartmasıyla açıklar.

Goldmann'ın sınırlı yaklaşımını özellikle Robbe-Grillet incelemesi açığa çıkarır. Robbe-Grillet'nin bütün romanlarında ortak bir temayı, insanın zorunlu edilginliğini, nesnelerin kendi başına buyruk durumunu, toplumun insansızlığını ve ahlâk dışı niteliğini işlediğini söyler. Bu yorum ne ölçüde haklı görünürse görünsün, edebiyatla ekonomik yapı arasında bir benzeşlik olduğu varsayımından yola çıkmakla yazarın ya da biçimin özerkliğini kesinlikle tanımadığı için Robbe-Grillet'nin eserlerindeki gerçeği gözden kaçırmaktadır. Robbe-Grillet'nin romanlarının içeriği, yazarın edebiyat kuramlarına bakarak anlaşılabilir. Bir romancı olarak bilinçli amacı, olayları, nesneleri yan tutmadan, «çıplak gözle», bilimsel bir tutumla, kılı kırk yararcasına betimleyerek insanın nesnelerden bağımsızlığını göstermektedir. Böylelikle de, nesne'yi insanın ayırıcı niteliği olarak sunan ve insanla nesneler arasındaki raslansal ilişkiyi ters yüz ederek boşlayan burjuva romanının «insan konumu» ile bağlarını koparmaktır (27). Robbe-Grillet'nin amacı nesneleri saran gizemi dağıtmaktır. Eserlerini yalnızca nesnelerin gittikçe artan kendi başına buyruk durumunun bir tanığı olarak anlamak kökünden yanlış bir yorumdur. Robbe-Grillet bunu yeni kapitalizmin doğru bir yorumu olarak kabul edebilir, ama tasarladığı şey, söz konusu durumun edebiyat üzerindeki etkisinin doğal olduğu görüşüne karşı niteliktedir. Çünkü Robbe-Grillet insanın, kendisi bilincinde olmasa da, aslında nesnelerden bağımsız olduğunu göstererek yazarın özerkliğini belirtmektedir. Başka bir alanda da Robbe-Grillet başka romancılar gibi (örneğin Michel Butor) kendi dilini yaratmaya ve geçer akçe edebiyat diline önceden yerleşmiş anlam bileşimleriyle kısıtlanmaya çalışmaktadır. Bunun gerçekleşmesi, söz konusu eserleri gittikçe yabancılaşan insanı ve şeyleşen toplumu gösteren belgelere indirgeyen Goldmann'ın yorumunu yalanlayan insanın ve yazarın öz bilincine bağlıdır.

Sözünü etiğim yorumun başarısızlığı, kaba yapı benzerliklerine dayanmış olmasındandır (28). Ancak, romanın bugün içinde bulundu-

(27) A. Robbe-Grillet : 'Nature, Humanism and Tragedy', NLR 31,

(28) Goldmann Lévi-Strauss'un mitlere ilişkin çözümlemesini bilmez görünüyor. Oysa bu çözümleme, bu kültür ürünüyle benzeşik, ters yüz, ayna görüntüsü yada herhangi bir şekilde yer değiştirmiş başka yapılar arasındaki birçok ilişkilere bir biçim veriyor. Bkz. E.R. Leach'ın **The Structural Study of Myth and Totemism**, Londra 1967. «The Story of Asdiwal».

ğu çıkmaz ve yenileştirme girişimleri gibi, başka anlatım araçlarıyla yazılan romanların sönüklüğü de ekonomik determinizm ile açıklanamaz. Goldmann'ın önermesi, kültürle toplum arasındaki ilişkiyi tek yönlü bir ilişki olarak ele alsa da, yazarlar ellerindeki malzemeyi karmaşıklığını vererek ve yenilikçi bir tutumla işliyorlar. Bundan başka, içeriğin yalnızca yüzeyindeki anlamı üzerinde durmanın açık sakıncaları da vardır. Birtakım yazarlar eserlerinde bir belge etkisi yapabilecek «rüküş» bir halk dili kullanır. Flaubert'in **Bouvard et Pécuchet**'si bunun eski bir örneğidir. Küçük burjuva özlemlerini soylu ya da bayağı davranışlarına yaslanarak değil, «edebî» olduğu sanılan bir dili alay olarak kullanarak ve bu dille yargılayarak betimlemiş bir eserdir bu. Yazarın amacını, edebî üretimle eleştiri arasındaki karmaşık alış-verişi, yazarın içinde bulunduğu toplumsal ortamla eseri arasındaki ilişkilerin özünü göz önüne almadığından, Goldmann'ınki gibi doğrudan doğruya sosyolojik bir çözümlemeyle böyle bir eser için pek az şey söylenebilir.

Aynı şekilde, belirli edebiyat biçimleri ve araçlarının ideolojik temelini, burjuva dilinin kısıtlı niteliğini kavramak, Goldmann'ın tanımadığı bir başka boyutu daha su yüzüne çıkarır. Barthes di'li geçmiş zamanın hikâyesi, miş'li geçmiş zamanın rivayeti gibi belirli dilbilimsel biçimlerin (29), Butor şahıs zamirlerinin (30), Robbe-Grillet de romanı çeviren felsefî temaların işlevini incelemişlerdi. Bu araçlar, günümüzün toplumsal gerçekliğini, bu arada doğal olarak bugünkü burjuva toplumunu kararlı bir şekilde gizlemeye yararlar, bunun sonucu da yazarları belirli bir içeriğe ve kalıplaşmış bir anlam dizgesine bağlarlar. Romanın «bunalımı» ve yeni bir üslûp (ya da üslûp dışı bir üslûp) yaratma girişimleri, kapitalist düzendeki toplumsal yabancılaşmanın edebî düzeyde yansıması olarak değil, kendi dil ve anlam dizgesini yaratma çabası ve dilin bugün toplumdaki durumuna karşı bilinçli bir tepki olarak görülmelidir.

Yapı, Tasarı, Ürün

Goldmann'ın çözümleme yöntemi bugün Fransa'da görülen birçok eleştirel yaklaşımlardan biridir ve sorunun ancak bir yönüyle ilgilidir. Bu eleştirmenlerin çoğu kendi yorumlarının tek başına yeterli olduğunu düşünmekle birlikte, sorunu daha başka boyutları içinde çözümlemeye de girişiyorlar. Bazıları dile bağlı tek sanat biçiminin edebiyat olduğunu belirterek, çözümlemelerini yapısal dilbilime (lengüistik), dilbilimsel altyapının araç ve tekniklerine, çıkış noktasını Sa-

(29) Roland Barthes : **Writing Degree Zero,** Cape Editions 1967; **Essais Critiques,** Editions du Seuil 1964.
(30) Michel Butor : 'The Second Case', NLR 34.

ussure'ün **dil**'le söz (31), anlam'la ses arasında bulduğu işaret, ayrımlarına ya da Barthes'in işaret bilimine (semiology) dayandırıyor. Bazıları da edebiyat ürünlerinin yapısını, Lévi-Strauss'un mitlere ilişkin çözümlemesine dayanarak ayrıntılı bir şekilde çözümlemeye girişiyorlar. Sartre edebî yaratımın — katıksız yaratıcılık anlamında edebiyat, yazarın varoluş tasarısını dile getiren edebiyat (32) — özerk yönünü başka bir düzeyde belirtiyor, psikanalizin edebiyat yorumlamasının önemli bir parçası olması gerektiğinden söz ediyor. Macherey'e göre, eleştirinin yapması gereken şey, bir edebiyat üretimi (yaratmanın karşıtı kuramı için kavramlar bulmak, Althusser'in kullandığı anlamda bir «bilim» olarak yerini saptamaktır. Macherey yazarı gösterilen belirli koşullar altında yazı üreten bir işçi olarak gördüğünden, ham madde ile elde edilen ürün arasındaki ilişki üzerinde duruyor.

Edebiyat ürünleri, Goldmann'ın kabul etiğinden hem daha kısıtlanmış (dilbilimsel görenekle), hem daha özgürdür (eser, yazar ve ortam arasındaki ilişkinin belirleyici olmamasıyla), bu yüzden bütün aşamaları ve imlemleri göz önüne alınarak çözümlenmelidir. Bir edebiyat eserinin üstbelirlenmeye uğradığı kabul edilirse, onu yazarın (dışavurumcu yazar, toplumsal gerçekçi yazar, «gazeteci» yazar v.b.) öznel amacına bağlayabilmek, özgül bir kültür geleneği içine yerleştirmek ve o yazarın neden o eseri yazdığını anlayabilmek için (psikanalizden alınan kavramlar kullanılarak) içeriğini, biçimini, içeriğiyle biçimi arasındaki ilişkileri, kısacası eserin yapısını ele almak gerekir. Yalnızca tür incelemeleri yapmanın edebiyatı bir bütün olarak anlamaya yetmeyeceği açıktır.

Goldmann'ın karşısındaki güçlük bir parça da açıklamanın nasıl olması gerektiğine ilişkin görüşünden, edebiyat eserlerini tek bir boyutla, toplum yapısıyla açıklamasından geliyor. Başka edebiyat sosyolojisi yaklaşımlarıyla ilgili eleştirileri, eleştirdiği kimselerin de bu yöntemi aynı şekilde ama ana boyutu başka bir alana, ya iç-biçimsel yapıya ya da yazarın bilinç dışına kaydırarak kullandığını gösteriyor.

Tek Boyutlu Çözümleme

Goldmann'ın edebiyat sosyolojisinin kusurları — edebiyatta tür ile yapı arasında bir benzeşlik olduğunu söylemesi, edebiyat eserinin çok aşamalı oluşunu, yazarını göz önüne almaması, «büyük» bir eserin ne olduğunu önceden karar vermesi —, tek boyutlu yaklaşımından geliyor: edebiyatla toplum yapısı arasında ancak bir ilişki ola-

(31) Bkz. Roland Barthes : **Elements of Semiology**, Cape Editions 1967 and the French Journal **Communications.**

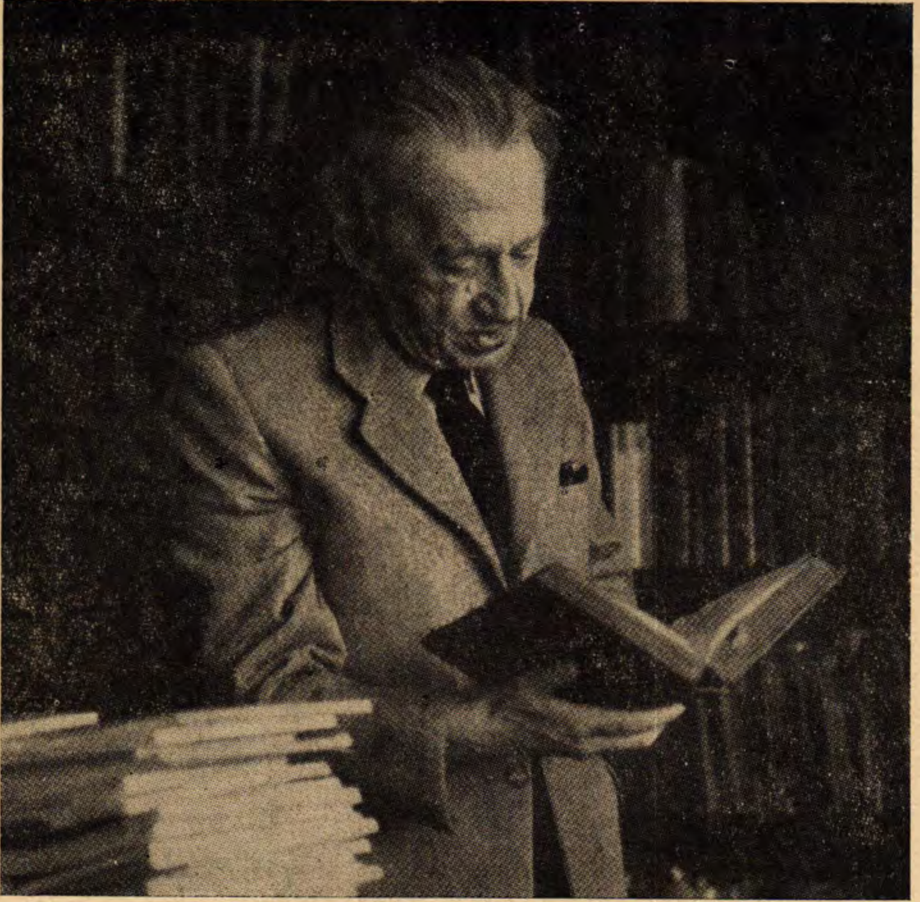
(32) Jean Paul Sarte : **Literature and Existentialism,** London 1949, and **Saint Genet** London 1963.

bileceğini söyler, eseri tek düzeyde ele alır, sahici romanın tek te-ma'sı olabileceğine inanır ve bir tek edebiyat türüyle ilgilenir.

Goldmann Marxizmi diyalektik diye tanımlar, ama «diyalektik yöntem»in kullanıldığı iki yeri birbirinden ayırmaz. Diyalektik yöntem, bir yandan toplumsal gerçekliğin devingen ve karmaşık özünü, toplumun iç ilişkilerini, gerçekliğin iç yüzünü maskeleyen ideolojiyi çözümlemeye yarayan bir temel araçtır; öte yandan da, toplumda bir merkez çelişkinin olduğunu, toplumsal bütünün öteki parçalarını bu çelişkinin belirlediğini, «yadsımanın yadsınması» olarak devrimin kaçınılmazlığını v.b. kabul ederek, toplum yapısının bütünlüğünü önceden saptamış bir görüştür. Marx'ın yönteminin diyalektik oluşu bu söylediklerimin ilkiyle ilgilidir, bu yöntemi kullanmak derinliği, kesinliği özel bir bilgi teorisine ve belirli kavramları işleyip geliştirmiş olmasına dayanan kendi özgül çözümlemesini belirlemez. Ne var ki «diyalektik», Goldmann'ın eserlerinde temel araç-kavramdır. Bilgi teorisi de toplumsal bütünlüğün niteliğine ilişkin görüşünden ayrılmaz.

Belirlenmiş, kurulmuş bir yapının ayırıcı niteliği, yani kapitalist düzendeki «yabancılaşma»nın bireysel değil, toplumsal niteliği açıklanmadıkça ve bu yabancılaşmayı ortadan kaldırmak için ortak ve politik düzeyde etkili olan bir strateji bulunmadıkça böyle kuramlar etkisiz kuramlar olmaktan kurtulamayacaklardır. Burjuva bilim adamları ve düşünürlerinin Marxizmin bu çeşitini desteklemeleri hiç de şaşırtıcı değildir. İdealizme, hümanizme ağırlık vermek, Marxizmin devrimci gücünü durdurmak için etkili bir yoldur.

Çeviren : Bülent Aksoy

Çağdaş marksist düşünürlerden biri olan György Lukàcs 4 Haziran 1971'de öldü. Marksist eleştirinin en önemli temsilcilerinden birisi olan Lukàcs, bu alanda verdiği yapıtlarla marksist estetiğe önemli katkılarda bulunmuştur.

Politik hayatında ve teorik çalışmalarındaki olumlu ve olumsuz yanlarıyla bir düşünür olarak Lukàcs'ın çağımızda önemli bir yeri vardır.

Aşağıdaki yazı ünlü Fransız incelemecisi Henri Arvon'un «Lukàcs» adlı kitabından bir bölümdür.

H.D.

MARKSİST BİR ESTETİK

György Lukàcs'ın yapıtının bütünsel bir değerlendirmesi zorunlu olarak bu değerlendirmeyi yapanın felsefî ve siyasal konumuna bağlıdır. Öznelliğin üstünlüklerini tutmaya çabalayan bir diyalektiğin oynak-

lığına ve kültürel alanda toplumsal ve ekonomik'e verilen öneme - ki bu onun boşlukta asılı duran düşüncesine belli bir ağırlık veren bir yöntemdir - kendini kaptıran solcu aydın Lukàcs'da marksist bağnazlığa karşı etkin bir savunma aracı görmeye yönelecektir. Öğretinin içinde olduğu denli daha etkili olan ve onun sklerozlaşmasına karşı savaşan bir başkaldırıya katılmayı kabul edecektir. 1956'da hiç duraksamadan Macar karşı-devrimine etkin olarak katılmış bir yazarın dolambaçlı düşünce yaşamının kuşkulu kıldığı partizan, özellikle, Lukàcs'ın, marksist diyalektiğin yerini çoğun Hegelci diyalektiğe bıraktığı felsefî alanda, sınıflar savaşının ideolojik karşıtlıklar doğrultusunda terkedildiği siyasal alanda ve sanatın, en azından biçimsel yönünün çok geniş bir bağımsızlık kazadığı estetik alanında belirginlikle duyulan sürekli revizyonizmi üzerinde duracaktır. Yine de, bu kuşku bütünsel bir yadsımayı getirmez. Şöyle yazıyor Günter Fröschner Lukàcs üzerine hazırladığı bir savda : «Gerek edebiyat tarihçisi, estetikçi ve kültür düşünürü, gerek parti görevlisi olarak, revizyonist siyasal görüşlerini daha iyi yayabilmek ve olanaklı olduğunda gerçekleştirmek için günümüzdeki aşırıca çabaları, Lukàcs'ın hakettiği tarihsel değerden hiç bir şey yitirmez. «Büyüklük» ve «sınırlar» arasındaki ilişkide varolan diyalektiği marksist bir çözümleme açığa çıkarmalıdır artık.».

Lukàcs'ın düşüncesinin savunusunu yüklenmek kendini beğenmişlik olurdu bizim için. Geçici olarak siyasal olumsallıkların karanttığı düşüncesi, bunlar giderek silindikçe, çağımızın en değerli tanıklıklarından biri olarak kendi ağırlığını koyuyor. Hiç kuşkusuz daha uzun süre tarihsel maddeciliğin estetiğe uygulanmasının parlak kanıtı olarak canlı kalacak. Lukàcs sayesinde edebiyat - hattâ en iyi bilinen yönleri bile - sorunsallık (problematik) olmuştur yeniden. Lukàcs'ın tarihin diyalektik süreci içinde incelediği Alman klâsisizmi için de aynı şey söz konusudur. Tüm Alman idealist estetiğinde gerici ve ilerici eğilimler arasındaki diyalektik ilişkiyi özellikle Schiller'de inceler. Schiller, insanın, kaynağı kendi aklı olan yasalara göre yönetildiği özgür özerklik devletine bağlıdır. Fakat Alman «sefâleti» onun düşüncesine zorunlulukla idealist bir yön verir. Böylece, Kant'ın felsefesinin etkisiyle, insanın törel (moral) belirlenmesini somut varlığından, yâni toplumsal temelinden ayrı düşünür. Marx'ın Hegel'e yaptığını marksist estetik Schiller için yapar; yapıtının ilerici görünümlerini gerçekleştirerek «ayakları üzerine oturtur» onu. Gottfried Keller üzerine sayısız incelemeleri Lukàcs'a, Almanya'da estetiğin gelişiminin gerici değişimi ve duraklaması ile kaçırılan 1848 devrimi arasındaki bağı meydana çıkarmasını sağlar. Gottfried Keller Zurich'e döner, çünkü İsviçre demokrasisi Almanya'daki feodalite ile kapitalizmin gerici bağlaşmasından kurtulmuştur. Lukàcs ayrıca, XX. yüzyıl Alman estetiği alanında, faşizmin düşünür ve esinleyicisi Nietzsche'nin zararlı etkisini ortaya koyar.

Bununla birlikte, marksist bir edebiyat bilimi kurma girişimi onayımızı almak için çok daha az elverişli gözüküyor. György Lukàcs önce edebiyat alanını kısıtlamakla başlar işe. Modern çağın egemen türünün roman olduğu varsayımına dayanarak, tüm diğer edebî türleri bir yana bırakıp ölçütlerini romandan çıkarır. Ayrıca, zorunlu olarak beğeni ve anlatım değişiklikleri getiren, kapitalist topluma özgü dinamizmi hiç gözönüne almadan XIX. yüzyıla, yâni «kahraman» ın eyleminin kesinlikle saptanabildiği sağlam bir toplumsal düzenin varolduğu bir çağa yönelir, ve gerçekçi diye nitelendirerek Balzac'cı roman anlayışında durur. Bundan böyle tüm çabaları Balzac'cı modele uygun bir gerçekçiliğin savunulması yolunda olacaktır. İşte bu anlayışın bütünlüğünü korumak için Lukàcs, tüm modern sapkın düşüncelerin büyük engizisyon yargıcı süsü verir kendine. 1934'de birinci Sovyet yazarları kongresinde, İlya Ehrenburg, Sovyet sanatçıları için röportaj, protokol, günce gibi modern edebi tekniklere yönelmenin yararından söz etmeye cüretlendiğinde, Lukàcs öfkeyle saldırır : «İşte, Sinclair Lewis Dos Passos'un üslûbunu betimliyor sanki.».

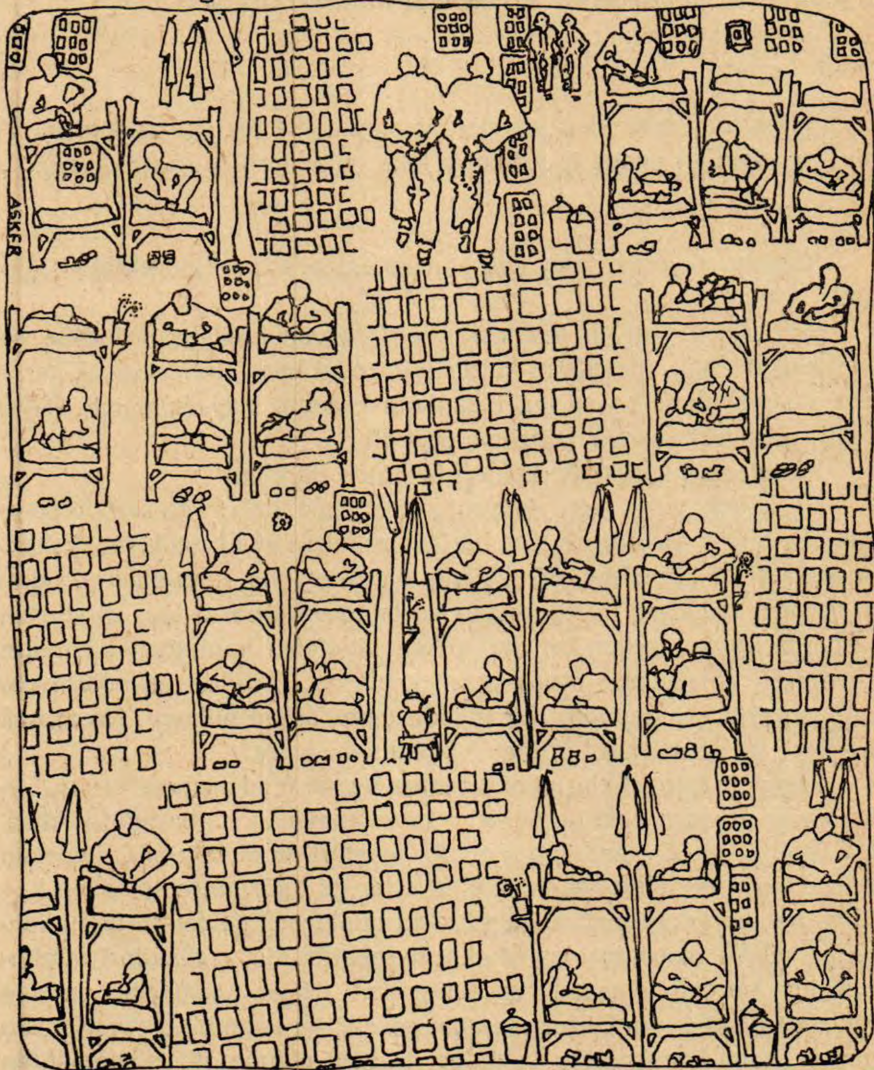
Dos Passos'un dünyasının bütünlüksüz imgesi, Joyce'un önsezileri, Musil'in deneyimleri, Kafka'nın umutsuzluğu Lukàcs için aynı burjuva ve kapitalist gerilemeyi muştularlar hep. Estetiğin geleneksel biçimlerinin, yeni zamanların kaygısıyla boğulduğunu gören György Lukàcs, yeni gereksinmelere cevap verecek elverişli biçimlerin doğuş olanağını meydana çıkarmak yerine, Aristo'dan bu yana hiç değişmemiş bir estetiğe bağlı kalmayı yeğ tutar.

Lukàcs, öncelerinin yöntemlerini kölece kopya edecekleri yerde, insanın imgesel deneyinin sonsuz karmaşıklığına güvenenlerin «biçimciliğine» karşı çıkar. Fakat «biçimcilik» çağın gereksinimlerini karşılamayan biçimlere bel bağlamak değil midir gerçekte. «Yeni biçimlerle karşılaşır karşılaşmaz «biçimcilik» diye haykıran bazı kişiler bilmelidirler ki gerçekte biçimcilerin en domuzları, köhnemiş biçimlerin her pahasına tutkunları kendileridir. Onlar, gözleri biçimlerden başka şey görmeyen, salt biçimlere dikkat eden ve araştırmalarının yegâne konusu biçim olan kişilerdir.» diye yazar Bertolt Brecht, Lukàcs'ı işaret ederek.

Fakat marksist estetik için de, Hegel'e göre, Minerva'nın gece düşmeden havalanmayan kuşu için olan aynı şey söz konusu belki. Edebiyat tarihi felsefesini sonsal olarak **(a posteriori)** ortaya koymak söz konusu olduğunda, önsel olarak **(a priori)** bir edebiyat kuramı kurması olanaksızdır. Proust «teknik de üslûp gibi görme işidir» der. Oysa kimse, onun alacağı biçimleri önceden var sayamaz, çünkü sanatın özgülüğü, tarihin peçesi altında insanın yazgısının sonsuz görünümlerini her kuşak için yeniden bulmaktadır.

Çeviren : Nejat Firuz

AKŞAM ERKEN İNER MAHPUSÂNEYE.
EJDERHA OLSAN KÂR ETMEZ.
NE KAVGADA USTALIĞIN,
NE DE ÇATAL YÜREK CİVAN OLUŞUN

KÂR ETMEZ, İNCEDEN İÇİNE DOLAN,
ALIP GÖTÜREN HASRETE. ahmed arif

bertolt brecht

KÜLTÜRÜN SAVUNULMASI İÇİN I. ULUSLARARASI YAZARLAR KONGRESİNDE SÖYLEV'DEN

......

Barbarlık, barbarlık olsun diye yapılmaz; barbarlığın nedeni işler'-dir : iş adamları onsuz iş yapamaz hale geldiklerinde çıkar ortaya.

......

Kültüre acıyoruz, fakat önce insanlara acımamız gerektiğini bilelim!

Kültürün kurtuluşu insanların kurtuluşuna bağlıdır. Kültürün insanlar için değil, insanların kültür için olduklarını ileri sürerek yanılgıya düşmeyelim! Yoksa bu, insanların kasaplık hayvanlar için (tersi değil) gittikleri panayır hesabına gelirdi!

Arkadaşlar, kötülüğün kökleri üzerinde duralım!

Daha çok genç olan dünyamızın gittikçe daha geniş kitlelerine malolan büyük bir öğreti, tüm kötülüklerimizin kökü mülkiyet ilişkilerindedir diyor işte. Tüm diğer büyük öğretiler gibi yalın olan bu öğreti, varolan mülkiyet ilişkilerinden ve bunları korumak için uygulanan barbarca yöntemlerden en çok çeken kitlelerin bağrından çıkmıştır. Bu öğreti, yeryüzünün altıda birini kaplayan, iktidarı ezilenlerin ve mülksüzlerin ele geçirdiği bir ülkede gerçekliğini buluyor. Ne toprak ürünleri, ne de kültürel ürünler yokediliyor orada.

Faşizmin iğrençliklerini duymamıza ve karşı çıkmamıza karşın, birçok yazar arkadaş halâ bu öğretiyi kavramamış ve barbarlığın köklerini belirginlikle görememiş durumda. Önceleri de olduğu gibi, faşizmin cinayetlerini temelsiz-nedensiz cinayetler gibi görme tehlikesiyle karşı karşıya bu arkadaşlar. Günümüzdeki mülkiyet ilişkilerine bağlı kalıyorlar, çünkü faşizmin insanlık-dışı hareketlerinin, o ilişkileri sürdürmek için gerekli olmadıklarını sanıyorlar. Hayır arkadaşlar, varolan mülkiyet ilişkilerinin korunması için gerekli bu karanlık cinayetler. Bu konuda yalan konuşmuyor faşistler, gerçeği olduğu gibi söylemekten çekinmiyorlar. Faşizmin cinayetlerinin, bizimle aynı derecede öfkelendirdiği arkadaşlar arasında, varolan mülkiyet ilişkilerine bağlı, ya da bu ilişkilerin sürdürülme ya da yıkılma sorunu karşısında kayıtsız kalanlar, her şeyi yutan bir barbarlığa karşı yeterli azim ve sebatla

kavga veremezler; çünkü, barbarlığı gereksiz kılacak toplumsal ilişkileri ne adlandırabiliyorlar, ne de kurulmalarına yardımcı olabilirler. Tersine, kötülüklerimizin kaynaklarını araştırırken mülkiyet ilişkileriyle karşılaşanlar, dal budak sarmış, daha nice canavarlıkları da gün ışığına çıkararak, küçük bir azınlığın acımasız egemenliğini sağlayan en temeldeki noktaya değin inmesini bilmişlerdir. Bu temel nokta, diğer insanların sömürülmesini sağlayan, ve savunulmasına katılmayan ya da bundan böyle katılmayı reddeden bir kültürü ve her insancıl toplumun, uğrunda, insanlığın çağlardanberi, büyük acılarla yılmadan savaştığı yasalarını feda ederek vahşice savunulan bireysel mülkiyettir.

Mülkiyet ilişkilerinden söz edelim, arkadaşlar!

......

Haziran 1935

HER TÜRLÜ BARBARLIĞIN KAYNAĞI'NDAN

......

Şu nokta son derece kesin bir doğru bence : üretim araçlarının özel mülkiyetinin ortadan kaldırılmasının, barbarlığın kaynağını kurutacağı ve tıkayacağı gerçeğini görmeyen hiç bir kimse faşizme karşı sağlam bir savaşçı olamaz bugün.

KÜLTÜRÜN SAVUNULMASI İÇİN II. ULUSLARARASI YAZARLAR KONGRESİNDE SÖYLEV'DEN

......

İşte böyleyse eğer, eğer kültür halkların ürün-verme-gücü bütününün ayrılmaz bir parçasıysa, aynı ve tek şiddet tufanı halkların elinden hem ekmeği hem de türküyü almaya yönelince, ve kültür de maddesel bir şey olduğuna göre, ne yapmalı onu korumak için?

......

Eskidenberi salt usal silâhlarla savunulan, fakat daima gerçek ateşli silâhlarla saldırılan kültür - ki bu sadece tinsel değil, ama aynı zamanda ve özellikle maddesel bir şeydir - gerçek silâhlarıyla savunulmalıdır.

Temmuz 1937

Çeviren : Nejat Firuz

halkın dostları'ndan

Halkın Dostları'nın vereceği
1971 SABAHATTİN ÂLİ HİKÂYE ÖDÜLÜ'ne
katılma koşulları :

Hikâye kitabının 1971 yılı içerisinde yayımlanması gerekiyor.

Ödüle katılmak isteyen yazar kitabını Halkın Dostları'na göndermek zorunda.

Kitaplar «Halkın Dostları — P.K. 893, İstanbul» adresine ve beş adet gönderilmelidir.

Ödüle katılmak için son tarih — teknik aksaklıklar düşünülerek — 31 Ocak 1972 olarak saptandı.

Sonuçlar Sabahattin Âli'nin ölüm yıldönümü olan Nisan ayında, o ay çıkacak olan Halkın Dostları'nda duyurulacaktır.

Verilecek ödül 1000 liradır.

Seçici Kurul Murat Belge, Bekir Yıldız ve Ayhan Gerçeker'den oluşmuştur.

Son Baskı Tarihi : 2.8.1971

